

**El Partit Obrer d'Unificació Marxista
durant la transició democràtica (1974-1981)**

Pelai PAGÈS

Universitat de Barcelona

Working Paper n.156

Barcelona 1998

*A la memòria del bon amic Xavier Virós,
que va viure amb intensitat molts moments d'aquesta història
i que també creia en un futur socialista*

No vull amagar, d'entrada, que quan l'Isidre Molas em va proposar de portar a terme una sessió d'aquest Seminari sobre el POUM durant la transició, vaig tenir els meus dubtes en acceptar. En primer lloc, perquè jo mateix en formava part d'aquesta història, i és ben sabut que quan un hom ha viscut una experiència que després ha d'intentar revivre per als altres, està mediatitzat per les pròpies vivències personals i pels records d'aquestes vivències. El debat sobre l'objectivitat a la història, en aquest cas, assoleix una nova dimensió. Altrament, em frenava també el fet que parlar del POUM durant la transició era parlar d'una gran frustració, d'un intent en el que una colla de gent va posar moltes energies, esperances i il·lusions en un projecte que, al cap i a la fi, no va reeixir. Intentar de refer la història d'un fracàs no és gens agradable. Finalment, un tercer condicionant venia donat pel fet que no sempre el combat polític és un camí de roses, si se'm permet l'expressió. Vull dir que en el procés de discussions i debats i en la pròpia lluita política per aconseguir la reconstrucció del POUM hi van haver problemes, episodis i enfrontaments a vegades personals, que tampoc no és agradable de recordar. A desgrat de tot, em va acabar convencent l'Isidre Molas quan va dir-me que si jo no escrivia, ni que fos una pinzellada ràpida d'aquesta història, tot plegat s'acabaria perdent.

I no és que la història del POUM durant la transició sigui una història que mereixi figurar en els annals del moviment obrer. Els anys de la transició configuren un període de la nostra història en el que varen aparèixer nombrosos projectes polítics que, en el moment de passar per la prova de foc de la seva experimentació històrica, de la seva confrontació amb la realitat social, no varen poder resistir-ho. Varen ser nombroses les organitzacions -algunes d'aparença molt sòlida, com les maoïstes- que varen acabar desapareixent de manera molt ràpida i avui formen part ja del record més llunyà.

El POUM, però, era, o si voleu, és una altra història. En primer lloc perquè era un partit *històric*, dipositari de l'herència d'una part molt significativa del moviment obrer català, amb arrels històriques molts profundes, que arrenquen de la segona dècada del segle, dels primers anys heroics de la CNT. Cal recordar que en iniciar-se la transició encara vivien homes com Pere Bonet, Jordi Arquer, Luis Portela i Juan Andrade, noms que apareixen en els annals de la història del comunisme a Catalunya i a l'Estat espanyol.

En segon lloc, la història del POUM no estava exempta d'episodis dramàtics, que el convertien en un referent en certa manera mític. La doble repressió stalinista i feixista que havia viscut durant la guerra civil i el primer franquisme -amb l'assassinat del seu dirigent carismàtic Andreu Nin- havien de marcar la vida de tots els militants que varen sobreviure a l'experiència dolorosa de la guerra i la repressió. I el tema era important perquè va provocar reaccions molt diferenciades tant entre la direcció del Partit com entre la militància. Només cal recordar que un dirigent com Joaquim Maurín, que en certa manera pot ésser considerat, molt més que Nin, com el *pare* del POUM, després de la dolorosa experiència soferta a les presons franquistes, des de l'inici mateix de la guerra, fins a la seva sortida de la presó el 1946, no va tornar a la militància política activa. I varen ser molts els militants que varen arrossegar fins a la fi dels seus dies el trauma de la repressió stalinista. El POUM, a l'inici de la transició, era doncs el referent màxim de l'antistalinisme.

La reaparició del POUM durant la transició representava, per tant, una novetat en el panorama política català i espanyol. Més tenint en compte que la darrera vegada que havia existit a l'interior del país una militància organitzada fou a finals dels anys quaranta. Des d'inici dels anys cinquanta, el POUM fou bàsicament una organització d'exili, que va mantenir la infraestructura organitzativa i els contactes a l'exterior, però que en canvi no va posseir una presència activa a l'interior peninsular.

Per entendre la història del POUM durant aquests anys de la transició, cal, certament, i en primer lloc, tenir molt presents l'enorme pes històric d'aquests dos fenòmens que acabo d'assenyalar: la persecució stalinista i la seva desaparició de l'interior del país. El primer factor perquè, a banda del que ja he assenyalat, va tenir altres efectes entre nombrosos sectors de la militància, car va animar un anticomunisme visceral, que en molts casos va menar a molts militants a renunciar clarament als principis polítics que havien defensat des de la seva fundació. El replantejament ideològic de molts dirigents del POUM després de la guerra, va abocar, en darrera instància en l'escissió que va protagonitzar Josep Rovira quan va fundar el Moviment Socialista de Catalunya. Fins i tot Joaquim Maurín des del seu exili a Nova York va patir un cert capgirament ideològic i no va estalviar crítiques a la política que el POUM havia portat a terme durant la guerra civil. Era l'evolució lògica d'aquells que no volien caure en el risc d'una identificació entre comunisme i stalinisme i d'aquells que pensaven -també n'hi varen haver- que el POUM va ser perseguit i represaliat perquè va defensar en front de la guerra i la revolució una política excessivament radical, bàsicament errònia.

La crisi político-organitzativa que va patir el POUM després de la guerra fou una de les causes que va menar a la seva desaparició organitzativa. Això juntament a les caigudes que va patir a partir dels anys 1947-1948 i següents, quan el franquisme buscava una estabilització definitiva, varen acabar desmoralitzant la militància que s'havia mantingut activa pràcticament des de l'acabament de la guerra.

Aquesta manca de continuïtat en la militància activa a l'interior del país durant més de dues dècades va ser important a l'inici de la transició, perquè va implicar una manca de continuïtat generacional: quan s'inicià l'intent de reconstrucció a l'interior del país, existia una militància eminentment adulta, de més de seixanta anys, procedent del Bloc Obrer i Camperol i del POUM històrics, i una militància jove, que en molts casos no arribava als trenta anys, i que havia estat formada en les lluites dels darrers anys del franquisme. Entremig existia un gran buit que, a banda d'altres consideracions polítiques i ideològiques, marcava, evidentment, una ruptura generacional important.

Si assenyalo aquest aspecte és perquè, evidentment, la reconstrucció del POUM s'havia de fer entre els vells i els joves militants. La legitimació històrica del POUM residia en aquells que n'havien conservat tot el ric patrimoni polític i ideològic. I per tant, els joves havien de comptar amb els militants vells. Però els vells militants en cap cas podien plantejar-se reconstruir el POUM si no disposaven d'una militància jove, disposada a tirar endavant un projecte que de ben segur seria difícil i feixuc. La diferent cultura política de vells i joves i les experiències militants també divergents foren sovint problemes greus.

Sobretot quan es va evidenciar una divergència important en els objectius d'uns i d'altres. Els joves que varen apostar per la reconstrucció del POUM, tenien clar que volien refer el POUM com a organització marxista revolucionària, que se situés en els paràmetres del radicalisme polític i social que havien configurat la seva història, al mateix temps que s'intentava adequar l'estratègia de transformació social als nous reptes que presentava la societat del capitalisme avançat, sobretot després de la crisi soferta per l'esquerra tradicional arran del maig de 1968.

Cal recordar que a l'inici del procés de transició democràtica encara era molt recent el ressò de la sotragada soferta pel món occidental i pels partits convencionals, inclosos els de l'esquerra, arran dels moviments del 1968. És cert que la situació ja s'havia estabilitzat a Europa i a Amèrica, però l'eclosió de

moviments antiautoritaris, feministes, ecologistes, antimilitaristes, nacionalistes radicals, etc. evidenciava la presència d'una nova realitat que s'havia de potenciar des de la política. Els joves que es varen apropar al POUM pensaven que des d'una plataforma política *històrica*, amb tradicions antistalinistes i antiburocràtiques i no vinculats a cap ortodòxia ideològica que no fos la genèricament comunista, es podia dinamitzar una esquerra revolucionària, amb voluntat radicalment transformadora, i que tingués com a objectiu donar respostes concretes a una societat capitalista que consideraven en crisi permanent, per tal d'avançar cap a la construcció d'una alternativa socialista real.

I no era clar que aquest fos l'objectiu de tots els militants *històrics* del POUM, com ben aviat es va evidenciar. Els que havien viscut durant els darrers vint o trenta anys a l'interior del país, s'havien desvinculat de tota militància política o s'havien apropiat a posicions genèricament socialistes. La seva experiència, política i personal, en molts casos havia estat molt dura i en obrir-se l'expectativa de la fi de la dictadura franquista els era un repte molt feixuc reiniciar una tasca de reconstrucció organitzativa, política i ideològica, que requeria molts esforços. Altrament el temps no havia passat endebades i l'impuls revolucionari de la joventut sovint s'havia esmorteït. La crisi ideològica era el resultat d'un procés històric, personal i polític, tan complex com comprensible.

Aquesta mateixa sensació la podien viure amb la mateixa intensitat els militants de l'exili. Feia anys que a París funcionava el Comitè Executiu d'un POUM que a l'entorn de Wilebaldo Solano, secretari general del Partit des del 1947, seguia publicant "La Batalla", seguia mantenint la coordinació entre els militants de l'exili, mantenia també contactes i relacions amb col·lectius i grups de l'interior del país que es podien considerar afins, però, com ja he assenyalat, la seva tasca no es traduïa en una militància organitzada a l'interior del país. I sovint les condicions de l'exili havien arribat a ser molt dures per la militància del POUM, on trobem militants que havien estat jutjats i condemnats, i algun deportat a camps d'extermini nazi, durant la guerra mundial, acusats de propaganda comunista, mentre els "comunistes" oficials els acusaven d'ésser agents del feixisme internacional, amb la màscara del trotskisme.

Amb tot el que dic no vull justificar res. Simplement intento explicar actituds, comportaments i canvis ideològics que varen experimentar militants significats del POUM, que havien militat sempre en el partit, en el moment en què el POUM podia experimentar el tomb definitiu: passar d'una organització d'exili a una organització que intentés jugar algun paper en el futur democràtic de Catalunya i de l'Estat espanyol.

Si faig una referència a la situació de la *vella militància*, tal i com la interpreto actualment, és perquè indubtablement el seu paper i les diverses actituds que varen adoptar va tenir una gran importància quan es va iniciar a la pràctica el procés de reconstrucció del POUM a l'interior del país.

Certament, els primers militants actius, després de molts anys, que varen aparèixer a Barcelona reclamant-se com a militants del POUM, ho varen fer, almenys durant el període inicial, al marge del Comitè Executiu del POUM de París. Fou l'any 1974 quan Màrius Lleget, un antic militant trotskista que a París havia estat vinculat a la Organisation Communiste Internationaliste (OCI), un dels grups trotskistes internacionals animat per Pierre Lambert, va iniciar els primers contactes a Barcelona. Va comptar amb la col·laboració del jove militant Jordi Tuset i tot seguit es va posar en contacte amb un vell militant que, juntament amb la seva companya, li varen oferir la col·laboració més incondicional. Es tracta de Vicenç Ballester, antic militant del ram de l'aigua que durant la guerra havia format part del Comitè local de Barcelona, i de la seva companya Mery Arbonés també una militant històrica. Ambdós no varen estalviar esforços ni hores de dormir per intentar posar en funcionament el primer nucli organitzat del POUM a Barcelona. Per aquest objectiu van comptar amb una publicació, "Alianza Obrera", que apareixia com a "portavoz del Comité de Enlace de los militantes del POUM en Barcelona", per bé que pràcticament la redacció de la majoria d'articles corrés a càrrec de Lleget.

Immediatament, aquest nucli inicial es va posar en contacte amb un grup de militants procedents de les Joventuts Socialistes del PSOE, que havien sofert un procés de radicalització, defensaven postures trotskitzants i ben aviat es varen integrar al POUM. Es tractava d'un grup, encapçalat per Antonio Ruiz, de l'Hospitalet, i del que també formaven part joves militants de Santa Coloma i Badalona. No era, certament, un grup molt nombrós, però sí que tenia una certa experiència política i una gran capacitat de resistència discursiva en el terreny de la dialèctica i de la discussió política. Es tractava d'uns moments, cal recordar-ho, que a partir d'una coincidència política i ideològica genèrica hom havia de convèncer de la bondat i de la justesa de les posicions defensades amb el do de la paraula. Ben aviat Lleget es va manifestar com un gran *discutidor*, capaç de mantenir un discurs polític seguit, sense papers a la mà, durant més d'una hora seguida. El que feia que a vegades les reunions s'allarguessin eternament i àdhuc provoquessin la desesperació d'un home com Ballester que era molt més un militant d'acció que un teòric.

A partir d'aquest nucli inicial en els mesos següents es va produir alguna incorporació més de persones que no havien militat mai en cap organització política, i que contemplaven el POUM com un referent pel futur. Aquest era, per exemple, el meu cas personal.

Però com he dit el nucli inicial de Lleget es va constituir al marge de la direcció a París. Fou Sebastià García, un vell militant del POUM també exiliat a París, i vinculat a nuclis lambertistes, el que s'encarregà de presentar-lo al Comitè Executiu. La sorpresa i la incredulitat de molts vells militants fou enorme, més quan se'ls presentava la realitat com un fet irreversible. Però a partir d'aquí varen començar els problemes seriosos, almenys al si de la direcció de l'exili. Mentre una majoria de membres del Comitè Executiu semblava donar credibilitat a Lleget, i es mantenia en posicions que podríem considerar "centristes", Wilebaldo Solano i algun altre dirigent, com Albert Masó, se separaven de la resta de companys, creaven l'esquerra del POUM, entesa com una fracció, i publicaven "Tribuna Socialista", que apareixia com a "revista de crítica marxista", oberta a posicions d'altres partits i militants.

En aquests moments, però, la situació es va accelerar arran de la previsible mort del Franco. La crisi en el Comitè Executiu de París es produïa l'any 1975, quan després de la primera greu malaltia de Franco, soferta l'any anterior, es començava a entrellucar la possibilitat d'una nova etapa històrica. Es veritat que l'any 1975 fou un any contradictori, amb una repressió intensíssima per part del règim, que va culminar amb les condemnes a mort i execucions dels militants del FRAP i d'ETA el mes de setembre. Però també fou l'any en que totes les forces polítiques de l'oposició acceleraven la seva preparació davant els canvis que presumiblement s'operarien després de la mort de Franco, cada cop més imminent.

Fou en aquesta nova conjuntura històrica quan els vells militants de l'interior del país, que encara mantenien inquietuds polítiques, varen reiniciar els seus contactes amb l'objectiu de reconstituir el POUM. Alguns d'aquests militants, com Joan Rocabert, Manuel Alberich o Ramon Fernández Jurado, havien jugat un paper important en la primera postguerra. De seguida varen gaudir d'una col·laboració immillorable, en la persona de l'Enric Adroher, "Gironella", un antic militant del POUM, que havia estat membre del seu Comitè Executiu durant la guerra, s'havia desvinculat del partit molt aviat a l'exili i el 1947 havia col·laborat en la constitució del Moviment Socialista pels Estats Units d'Europa i, més tard, fou un dels impulsors del Moviment Europeu i dels organitzadors de la Conferència de Munich del 1962.

Mort ja Franco, Gironella va constituir amb la resta de vells militants de l'interior el Secretariat Polític del POUM i, al marge del grup dels joves, i amb un contacte difús amb membres del Comitè Executiu de París, varen iniciar la seva activitat política. Varen anar a visitar Tarradellas a Saint Martin-le-Beau, aleshores cita obligada de la majoria de partits polítics catalans, varen ingressar a l'Assemblea de Catalunya i varen entrar en contacte amb la Convergència Socialista de Catalunya de Reventós, que estava iniciant el procés de constitució del Partit Socialista de Catalunya.

Val a dir que en aquests moments el grup dels joves havia passat per un mal moment, Lleget havia estat detingut el setembre de 1975 i va romandre a la presó fins l'abril de 1976. La incertesa del moment polític quan fou detingut va motivar que s'adoptessin mesures de seguretat per evitar que la caiguda afectés a més militants. I el grup de joves pràcticament va paraitzar la seva actuació.

L'any 1976, a mesura que s'anava aclarint el panorama polític, la situació en què es trobava el POUM era cada vegada més confusa. Per una banda, a l'interior coexistien el grup dels joves i el grup dels vells. És cert que hi havia hagut contactes entre uns i altres i fins i tot es va portar a terme una reunió conjunta a Bellvitge, organitzada per Ramon Fernández Jurado, que no només no va menar a cap conclusió positiva entre els dos col·lectius, sinó que va marcar més les diferències entre uns i altres. Per altra banda, a París es mantenia la divisió dins l'Executiu, però s'anaven decantant també les posicions. Mentre alguns sectors, com Bonet, Roc, Sancho, s'anaven identificant amb el Secretariat Polític, Solano i l'esquerra del POUM havien apostat per la reconstrucció del POUM des de la perspectiva del marxisme revolucionari i el juliol del 1976 havien dissolt l'esquerra del POUM. Enmig hi havia alguns militants, que no s'acabaven de decantar davant la fragmentació orgànica, com Quique Rodríguez o César Zayuelas.

Tot plegat, certament, era una mica trist. I fins i tot, repassant l'hemeroteca, en un moment en què la premsa ho publicava tot sobre la nova vida política que estava vivint el país, es pot comprovar com els vells i els joves de l'interior pugnaven per assolir la legitimitat de les sigles del POUM. Recordo fins i tot una entrevista que Lleget i jo mateix vàrem mantenir amb Joan Reventós per tal de deixar-li molt clar que el POUM que s'integrava al Partit Socialista de Catalunya no es podia considerar dipositari únic de l'herència política del POUM històric. Vull recordar també que en els moments de la seva configuració inicial el PSC-Congrés semblava que volia recollir totes les tradicions històriques del

moviment obrer català, dins de la qual el POUM lògicament tenia un paper molt destacat.

Aquest front es va tancar, però, quan el novembre de 1976 es va constituir el Partit Socialista de Catalunya-Congrés, precedent immediat del definitiu Partit dels Socialistes de Catalunya. Mentrestant, els joves del POUM intentaven actuar en tots els fronts possibles, incrementant la seva militància en el terreny sindical, bàsicament dins de la UGT, on ben aviat Lleget va entrar a formar part del Secretariat Nacional de Catalunya. Jo mateix l'estiu d'aquell mateix any vaig anar a presentar la UGT a la Universitat d'Estiu de Prada de Conflent, acompanyat de Josep Mª Triginer, que hi presentava la Federació Catalana del PSOE. I fou també un militant del POUM el que va participar, en nom de la UGT, al primer míting sindical que es va celebrar a Catalunya després de la guerra. Fou el míting de "Els treballadors per l'autonomia", que, organitzat pel Congrés de Cultura Catalana, es va celebrar al Palau d'Esports de Barcelona el dia 2 d'abril de 1977.

En aquesta conjuntura es va produir un esdeveniment transcendental destinat a modificar quantitativament i qualitativa la situació del POUM a l'interior del país. Fou l'ingrés dins del POUM d'un grup important de militants d'Acció Comunista. En aquest punt val la pena recordar alguns aspectes significatius de la història d'AC. Certament aquest grup havia sorgit l'any 1964 del si del Frente de Liberación Popular, els "felipe", quan la seva Federació Exterior fou expulsada per l'aparell en considerar que adoptava posicions excessivament revolucionàries. Era un moment en que l'aparell del FLP propugnava l'ingrés dins del Partit Comunista. L'origen d'Acció Comunista residia en la publicació del mateix nom que havien començat a publicar juntament amb membres de les Joventuts Socialistes Revolucionàries -les Joventuts del POUM- i antics militants del PCE.

L'afinitat d'Acció Comunista amb el POUM era, doncs, més que evident, i fins i tot algun dels fundadors d'Acció Comunista, com Antonio Ubierna, havien afirmat en alguna ocasió que si Acció Comunista existia era per culpa del POUM. Sembla que ja en el 1964 es va plantejar l'ingrés dels expulsats del FLP en el POUM, però la desorganització del Partit a l'interior i alguna altra qüestió ho varen impedir. Altrament, a l'exili de París s'havien portat a terme contactes freqüents entre el POUM, AC i altres organitzacions afins. El juny i el novembre del 1974, abans de l'inici de la crisi en el Comitè Executiu del POUM, s'havien produït dues Conferències per al reagrupament dels marxistes revolucionaris, en les que hi havien participat, a més del POUM i Acció Comunista, Lucha Obrera i

la Unión Comunista de Liberación. Fins i tot s'havia decidit constituir un Comitè d'enllaç permanent per tal de seguir impulsant, en el domini teòric-polític i en el de la intervenció conjunta, el procés de reagrupament.

La política de reagrupament, en un moment que imperava la dispersió més absoluta, era la que s'havien marcat el nucli dirigent del POUM de París format per Solano-Masó, amb la col·laboració d'algun militant jove, immigrant a França, com era el cas d'Alberto González, un militant de la USO que després es traslladaria a viure a Madrid. Però sembla que aquesta política no havia estat massa ben vista per la resta de membres del Comitè Executiu.

A partir, doncs, dels contactes preestablerts, i en un moment en que Acció Comunista havia entrat en crisi, amb la formació d'un nucli dirigent que propiciava un populisme militant, que no exclouïa la lluita armada, un sector important va abandonar la organització i va ingressar dins el POUM. Justament, el 1976 s'havia celebrat a Barcelona una Conferència d'Acció Comunista, a la que hi va assistir una delegació del POUM, que no va poder finalitzar les seves sessions per problemes amb la policia.

L'ingrés d'aquest nucli era important perquè incloïa militants d'una llarga tradició de lluita, i amb molta experiència política, com els germans Ubierna, Antonio i Ignacio, dins del grup de Barcelona, algun sector de l'exili, com els membres d'Acció Comunista de Frankfurt, que ben aviat es reincorporarien a Barcelona, sectors dispersos del País Valencià, militants a títol individual de gran vàlua, com Fernando Hevia, del País Basc, i dos nuclis molt actius a Sevilla i a Alcalá de Guadaïra, amb forta implantació obrera. Al mateix temps a Barcelona ingressava un grup de joves militants que procedien de les Joventuts de Bandera Roja, amb moltes ganes de treballar, però molt crítics respecte al burocratisme dels partits polítics existents. I d'altres que no havien militat mai enlloc, com Xavier Virós, que abans d'ingressar al POUM havia iniciat ja una intensíssima activitat sindical dins del Sindicat de premsa de la UGT, que el va menar a representar Catalunya al Secretariat estatal de premsa del sindicat.

Era evident que en poc temps s'havia modificat la situació del POUM. Nombrosos sectors de l'exili havien seguit fidels al Partit i es mostraven disposats a col·laborar en el que fos amb els joves. Duran de Toulouse, Pasió de Carcasona, Bitriu de Perpinyà, Reig de París, que aviat es traslladà a viure a Barcelona, són alguns dels noms que ara mateix recordo. Altres vells militants de l'interior, com Gràcia, Rodríguez, Ferrando, o Enric Penedés estaven també disposats a col·laborar amb la reconstrucció del POUM. D'un POUM que en

aquells moments s'estava constituint a partir de tradicions polítiques molt diferenciades, que anaven des de l'esquerra socialista fins el trotskisme.

Semblava clar, doncs, que era el moment de celebrar una reunió àmplia, una Conferència del Partit que donés coherència a les diverses tradicions que havien confluït en el mateix projecte, i marqués la línia política i les tasques a desenvolupar en un moment en què els esdeveniments polítics anaven molt ràpid. El desembre de 1976 s'havia realitzat el Referèndum de la reforma política, davant del qual el POUM, com la resta d'organitzacions d'esquerra i democràtiques, havia propugnat el boicot. Però semblava clar que s'havia iniciat el procés de desmantellament del franquisme que només podia abocar en la configuració d'un sistema democràtic. Els dubtes que existien eren saber si es tractaria d'una democràcia restringida o d'una democràcia plena i conèixer els terminis per a la celebració d'unes primeres eleccions democràtiques.

En aquesta situació precisa els dies 7 al 10 d'abril de 1977 es va celebrar la IV Conferència General del POUM a Toulouse, que aplegava, per primera vegada des de l'inici de la transició, les diverses tradicions existents al si del POUM a més d'una extensa representació de la vella militància de l'exili. Possibilitar que els vells militants de l'exili poguessin assistir a la Conferència fou la causa bàsica de que la reunió se celebrés a Toulouse.

El desenvolupament i els resultats de la Conferència foren, en certa manera, els previstos. Per una banda hi hagué una discussió molt viva sobre el moment polític que s'estava vivint i el programa que defensava el POUM, que en aquests moments era clarament rupturista, tant respecte al franquisme com en relació a les perspectives polítiques que s'estaven apuntant sota el govern Suárez. Hom va fer un pronunciament clar contra la monarquia -cosa que durant els primers temps de la transició també feien moltes altres organitzacions d'esquerra, i no només les de l'extrema esquerra-, i a favor de la República, i una crida per a la formació d'una assemblea constituent, i a favor de l'autodeterminació de les nacionalitats, en la perspectiva d'un futur socialista.

La resolució política aprovada a la Conferència va partir d'un text ampli que havia presentat Wilebaldo Solano, i que en algun aspecte significatiu havia discutit Màrius Lleget, qui per la seva banda també havia presentat un text polític per a la seva discussió. Hom va aprovar també una resolució sindical, a partir del text elaborat per Masó i González, de París, i unes normes provisionals de tipus organitzatiu que haurien de regir fins a l'aprovació d'uns nous Estatuts del POUM en un proper Congrés. Les novetats més significatives d'aquestes normes foren,

sens dubte, el reconeixement del dret de tendència al si del partit i la voluntat clarament expressada que el POUM faria tot el possible per tal de garantir la seva legalització i desenvolupar una activitat pública. Finalment, hom va nomenar un Comitè Central de quinze membres -més sis suplents-, dotze dels quals residien a Espanya i tres a l'exterior.

La nota emotiva de la Conferència fou la carta d'adhesió i solidaritat que havia enviat Juan Andrade des de París, on feia una crida a la necessària renovació política i ideològica que havien de potenciar els companys del POUM i animava a tothom a culminar la tasca per la qual el Partit havia sorgit el 1935, i que no era altra que la d'intentar superar la parcel·lització organitzativa en què es trobaven les organitzacions marxistes revolucionàries de cara a construir entre totes elles una alternativa socialista. Aquesta carta, juntament amb el conjunt de les resolucions aprovades, fou publicada en forma de fullet com a *Resoluciones de la IV Conferencia General del Partido Obrero de Unificación Marxista. POUM*.

De retorn a Barcelona, la situació política s'accelerà, quan el govern va prendre la decisió de legalitzar el PCE, en plena Setmana Santa, i de convocar les primeres eleccions democràtiques pel 15 de juny de 1977. Era una mostra força clara que s'anava cap a un sistema plural i democràtic no restrictiu, car els "comunistes" de Carrillo eren, sens dubte, molt més que les organitzacions de l'extrema esquerra, la bèstia negra dels franquistes i de molts sectors polítics i militars que encara eren més que presents dins de l'aparell de l'Estat.

Al POUM se li presentava la necessitat de donar resposta a un requeriment no previst de forma immediata, i que no s'havia discutit a la conferència de Toulouse. Però per coherència amb el que s'havia decidit, per necessitat d'aprofitar la plataforma política que podia oferir un procés electoral, la majoria del Comitè Central, amb el vot en contra de Màrius Lleget, va decidir intervenir en el procés electoral i iniciar immediatament converses amb organitzacions afins per tal de constituir una coalició electoral conjunta. I es va decidir, al mateix temps, iniciar els tràmits per tal d'aconseguir la legalització del Partit.

El resultat d'aquesta doble decisió fou, per una banda, inesperat. Màrius Lleget, que no havia assumit els resultats de la Conferència de Toulouse, i que no estava d'acord ni amb la participació electoral ni amb sol·licitar la legalització, va marxar del POUM, quan es va quedar en minoria, i, després de convèncer els companys que procedien de les Joventuts Socialistes del PSOE, es va autoproclamar com a "únic i veritable POUM". Altra vegada hom reproduïa una

situació lamentable. És cert que la situació de duplicitat no fou gaire duradora, ja que els primers mesos de 1978, quan es va constituir el POSI, la secció espanyola de la OCI francesa, Màrius Lleget va passar a integrar-la, però el mal estava ja fet. Durant uns mesos varen existir, al menys per la premsa, dos POUMs, un dels quals es manifestava a favor del boicot de les eleccions i de la instauració immediata de la República.

Aquesta diguem-ne escissió no va comportar mals majors. És cert que a alguns companys, com a mi mateix i a Vicenç Ballester, ens va saber greu. Perquè havíem passat moltes hores amb els companys que ara marxaven. I vàrem demanar un temps de reflexió. Però la situació requeria adoptar mesures ràpides. El POUM, finalment, va formar part d'una de les candidatures d'extrema esquerra que es varen constituir de cara a les eleccions del 15-j: el Front per a la Unitat dels Treballadors, el FUT, que l'integraven, a més, la Lliga Comunista Revolucionària, l'Organització d'Esquerra Comunista i Acció Comunista. I al mateix temps, va participar en tots els actes de propaganda i mítings que es varen celebrar a nivell estatal. Especialment emotiva fou la intervenció de Wilebaldo Solano en el míting final de la campanya al Palau d'Esports de Barcelona, el dia 9 de juny, on fou l'únic orador que va demostrar que coneixia a la perfecció els secrets d'una oratòria de masses.

Al mateix temps el dia 4 de juny es presentava al Ministeri de la Governació la documentació necessària per a la legalització del POUM. L'acta notarial estava firmada per Wilebaldo Solano, Antonio Ubierna, Enric Panadés, Josep Mª Rodríguez i Josep Gràcia. Tots, menys Ubierna, antics militants del POUM. La resposta afirmativa del ministeri va arribar el 17 de setembre. Altrament, el POUM va obrir un local públic al carrer Fontanella de Barcelona i va intensificar la seva presència en tots els actes que se celebraven en aquests mesos de deliri polític.

Val a dir que en les tasques polítiques i organitzatives d'aquests primers mesos va tenir un paper molt important un vell militant del POUM, que va baixar de París, tot abandonant feina i família, amb la idea de col·laborar amb els companys de l'interior durant unes quantes setmanes, i que finalment va romandre a Barcelona durant més de dos anys. Es tracta d'Albert Masó, conegut com a J. Gil, un vell militant que durant el llarg exili havia militat en organitzacions franceses, com *Socialisme ou Barbarie*, i que havia retornat al POUM a començaments dels anys 70. També es va incorporar a Barcelona, procedent de Frankfurt, un antic militant d'Acció Comunista, Baltasar Palicio, "Joaquín", que va assumir les feines de la Secretaria administrativa del POUM.

El resultat de les eleccions va ser, en certa manera, decebedor per les organitzacions de l'esquerra revolucionària, alguns grups de la qual es pensaven que la seva capacitat militant i mobilitzadora al carrer tindria una justa correspondència a les urnes. Però la realitat fou tota una altra i a partir de 1977 la gran majoria de les organitzacions situades a l'esquerra del PCE, començant per les grans, com el PTE o la ORT, varen entrar en una crisi que va acabar sent irreversible.

Aquesta nova realitat va animar el POUM a relançar la política del reagrupament dels marxistes revolucionaris, que mai no havia abandonat. Es partia de la necessitat d'acabar amb el fraccionament existent, com a condició per a superar la crisi de l'esquerra revolucionària. No es tractava evidentment d'una unificació en la confusió, de construir un conglomerat polític i ideològic que aglutinés les tendències més diverses. Però hom pensava que existien grups, com Acció Comunista o l'OIC, que mantenien molts punts de contacte amb el POUM. Fou en aquests moments quan va esclatar la crisi dins de la OIC, que va culminar amb l'expulsió del seu secretari general, Didac Fàbregas, i en la formació d'un col·lectiu anomenat Col·lectiu per a la Unificació Marxista (CUM). El cas de les organitzacions trotskistes era més complex, perquè gairebé totes depenien d'una obediència internacional, amb la seva corresponent IV Internacional.

El POUM, que l'agost del 1977 va celebrar a Barcelona la seva V Conferència General, on es va aprovar una important tesi sindical, publicada en forma de fullet amb el títol de *Trabajadores y sindicatos en la encrucijada: defensa de clase o política "pactista"*, i que va regularitzar l'aparició mensual de "La Batalla", com a òrgan central del Partit, ben aviat va centrar una part important dels seus esforços a la política de reagrupament. L'octubre de 1977 donava a conèixer el document *Por la unificación de los marxistas revolucionarios*, que va servir de base per l'inici formal de contactes amb Acció Comunista.

A començament del nou any 1978 el repte més important del POUM era concretar de manera definitiva la política del reagrupament. I ben aviat es va posar a funcionar una Comissió Coordinadora d'Unificació inicialment integrada per Acció Comunista i el POUM, però a la que de seguida es va integrar el Col·lectiu per a la Unificació Marxista. Els dies 4 i 5 de març es va celebrar a Barcelona la primera Conferència per a la Unificació, en la que hi varen participar prop de dos-cents delegats de tot l'Estat, que va obrir un optimisme considerable.

És cert que tot just s'havia iniciat el procés i que existia la consciència de que calia incidir en la discussió política i en el treball comú, però les conclusions d'aquesta primera Conferència tothom les va valorar com a extraordinàriament positives.

Immediatament, es va posar en funcionament una Comissió Central d'Unificació, que portava a terme les tasques de coordinació i discussió centrals i alhora es va fer una crida perquè les diferents organitzacions locals iniciessin un treball en comú, de cara a potenciar el que havia de ser la futura organització unitària. En la pràctica, però, no semblava que la situació acabés de funcionar massa bé. En un Butlletí Interior que el POUM va publicar el mes de maig de 1978 hi apareixen diverses informacions que així semblen confirmar-ho: per una banda la manca d'aprofundiment en la discussió política i per altra les deficiències en la coordinació dels organismes locals. Una nota del Comitè local del POUM de Barcelona, datada el dia 2 de maig del 1978 es queixava de que no s'havia celebrat encara cap Assemblea conjunta dels militants barcelonins de les tres organitzacions.

A desgrat d'això els dies 24 i 25 de juny del mateix any es va celebrar a Quart de Poblet, prop de València, la 2ª Conferència per a la unificació dels marxistes revolucionaris, que en aquest cas va aplegar prop de 150 delegats, i representants, a més, d'un col·lectiu de militants escindits de la OIC del País Valencià i del col·lectiu obrer de la fàbrica Condiesel, del Vallès. En aquest cas els debats es varen centrar sobre quatre temes centrals: la concepció del socialisme, la concepció del partit revolucionari, els problemes del bloc històric i la crisi de l'esquerra revolucionària. En el decurs dels debats es va valorar que existia un elevat grau d'acord polític entre les organitzacions i els col·lectius participants, com es va posar en relleu a les Conclusions de la Conferència, que foren publicades immediatament. I es va proposar la celebració d'un Congrés d'Unificació que s'hauria de celebrar a Barcelona el mes d'octubre del mateix any.

No vull amagar que els resultats de la Conferència de València varen crear una certa eufòria entre la militància del POUM, tenint en compte, a més, que hi havia locals, com la de Sevilla, en la que els militants d'Acció Comunista i del POUM ja treballaven conjuntament sense més problemes. Tot semblava, en certa manera, dat i beneït per a una propera i satisfactòria unificació. I fins i tot el mes de setembre va aparèixer un número de "La Batalla/Voz Obrera", com a "periódico de AC-CUM-POUM (Proceso de Unificación)". Que l'eufòria no estava del tot justificada ben aviat es va posar de manifest, sobretot perquè s'anava al

Congrés sense que s'haguessin aclarit alguns dels aspectes que podien ser conflictius a l'hora de la veritat. I un d'aquests era el nom del nou Partit, fruit de la unificació, i la pròpia concepció que hom tindria del Partit.

Poques setmanes abans de la inauguració del Congrés el POUM havia plantejat el seu ajornament, perquè entenia que la clarificació política sobre aspectes fonamentals no era prou madura com per anar a una sola organització unificada. S'havia produït, a més, alguna manifestació de militants d'AC que anava en contra dels acords de la conferència de València. Però AC i el CUM varen rebutjar qualsevol ajornament. No tenia sentit anar a un Congrés d'Unificació sense saber quin seria el nom de la nova organització. El POUM havia defensat el nom del POUM, no per una estricta qüestió "patriòtica", sinó perquè hom pensava que la reivindicació del nom significava entroncar amb la tradició del marxisme revolucionari a l'Estat espanyol, reconèixer les arrels que situaven el conjunt d'organitzacions en la mateixa trajectòria històrica de la lluita contra el capitalisme i la burocràcia, i a favor del poder dels treballadors, i significava, finalment, entroncar amb la revolució del 1936.

Aquestes idees el POUM les havia exposat en dos documents de treball: un que portava per títol *El nombre de la organización unificada: un problema político*, que havia publicat el Comitè Central del POUM el 15 de juliol de 1978, i un altre sense data titulat *Una organización obrera de nuevo cuño: el POUM*, on es volia deixar constància que lluny de reproduir el passat gloriós del Partit, el POUM volia ser una organització útil davant els requeriments múltiples de la realitat política del present i dels reptes del futur.

Quan es va iniciar el Congrés d'Unificació a Barcelona, el dia 14 d'octubre, aviat es va evidenciar que no acabaria de quallar. El POUM havia proposat que el Congrés celebrés a porta tancada una primera sessió sobre un tema que considerava cabdal: "Organització i Estatuts". I en aquest punt de seguida es varen evidenciar les diferències, quan varen aparèixer dues concepcions radicalment oposades: per una banda el POUM, juntament amb alguns delegats d'AC de Barcelona, Madrid i altres indrets, i la secció unificada AC/POUM de Sevilla defensava una organització política dotada de la coherència i centralització necessàries per a permetre una intervenció conjunta. Per altra banda, els delegats del CUM, amb sectors d'AC de Madrid, Barcelona i València eren contraris a una organització centralitzada i defensaven una mena de federació de grups i col·lectius locals.

A mesura que les diferències es varen intensificar, es va anar deteriorant el clima dels debats, fins el punt que els delegats del POUM varen optar per retirar-se, abandonar el Congrés conscients que el mandat que havien rebut del conjunt de militants resultava irrealitzable en el marc de les sessions congressuals, tal i com s'estaven desenvolupant.

El fracàs de la unificació va causar un gran pessimisme al si del POUM. En una valoració que el Comitè Executiu va realitzar el mes de desembre, es va intentar donar una explicació d'aquest fracàs, assenyalant, en primer lloc, un error comès pel POUM en valorar l'evolució d'AC i del CUM en el sentit que s'estaven orientant cap a posicions similars a les del POUM, quan en realitat s'estaven allunyant cada vegada més respecte a les concepcions organitzatives i el tipus d'intervenció militant. S'assenyalava també que no s'havia pogut modificar aquesta situació, en el decurs dels deu mesos que havia durat el procés, perquè a excepció de Sevilla la resta de locals del POUM havien anat actuant autònomament. En uns casos per incompatibilitats geogràfiques, com al País Valencià, en altres per feblesa organitzativa del POUM, com a Madrid, i en altres per desídia militant, com a Barcelona. Finalment, hom ressaltava que el POUM havia afrontat el procés sumament acomplexat, perquè era l'única organització que es definia com a partit, i aspirava a crear una nova organització centralitzada i coherent i a mantenir el seu propi nom per a la futura organització unificada. Les reticències que per aquestes raons havien sorgit entre militants d'AC i del CUM i el temor que el POUM volgués instrumentalitzar el procés, varen motivar tot un seguit de concessions polítiques i de cauteles per part del POUM, que a la fi varen actuar de manera negativa.

Altrament, era fàcil que del pessimisme es passés a la crisi. En la pràctica, però, només a Barcelona es varen detectar símptomes seriosos de crisi, quan dos membres del Comitè Executiu, Antonio Ubierna i Eduardo Varela -aquest darrer havia militat anteriorment en el Partit del Treball- varen presentar la seva dimissió, i posteriorment es varen donar de baixa dos militants de l'Hospitalet. Al mateix temps es va produir un cert absentisme en la militància barcelonina. Era el resultat de les tensions acumulades durant moltes setmanes: Barcelona havia assumit les tasques centrals de la unificació, assumia també les de l'organització i fou a Barcelona on es varen presentar els problemes més greus amb AC i el CUM. De fet l'esclat de la crisi podia haver tingut unes conseqüències més greus. Però tret del cas barceloní, la reacció de la resta de locals fou de serenitat. Només els companys andalusos d'Alcalá de Guadaira varen prendre l'acord que calia iniciar els contactes de cara a la unificació amb la LCR.

A desgrat de tot, hom va reiniciar l'activitat política, que en les setmanes següents es va centrar en la campanya del referèndum constitucional que s'havia de celebrar el dia 6 de desembre. El POUM arreu va fer campanya a favor del NO i a Barcelona, àdhuc va participar en el míting central que varen celebrar la Lliga Comunista Revolucionària i el Bloc Català de Treballadors.

En la mesura, però, que s'havia frustrat la unificació, calia replantejar l'estratègia del POUM. I aquest fou l'objectiu de la Conferència Extraordinària que es va celebrar a Sevilla dels dies 30 de desembre de 1978 a l'1 de gener de 1979. Sense triomfalismes, però en un clima afable i distès, que només els andalusos són capaços de construir quan cal, i que va incloure la celebració de la festa de cap d'any, la Conferència va contribuir a dotar de serenitat al Partit. La participació a la Conferència de militants d'Acció Comunista a títol individual, creava encara esperances d'un reagrupament futur, però era clar que la unificació era un procés a llarg termini. En el si de l'esquerra revolucionària, estaven apareixent tendències que, tot rebutjant un cert "marxisme" ortodox, abonaven concepcions clarament "antipartit". El POUM creia que el que calia, en primera instància, era constituir fronts de lluita i unitat en l'acció amb la resta de forces de l'esquerra revolucionària.

El POUM, doncs, va mantenir més o menys, el tipus, i gràcies a un equip de treball, en el que, entre altres, caldria destacar a Albert Masó, Baltasar Palicio, Fernando Hevia -que es desplaçava sovint de Bilbao, on residia, fins a Barcelona- i Xavier Virós, es va garantir la continuïtat de "La Batalla" mensual i les tasques mínimes centrals.

Altrament, l'any 1979 es tornava a presentar com un any farcit de nombrosa activitat política: després de la promulgació de la Constitució, es van convocar noves eleccions legislatives pel primer de març i les primeres eleccions municipals pel dia 3 d'abril. El dia 25 d'octubre estava previst també la celebració dels referèndums de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i Euskadi.

El POUM, conscient de les seves limitacions, i davant el panorama de fragmentació política que presentava l'esquerra revolucionària, va optar per no presentar-se a les eleccions, i únicament els companys de Castelló de la Plana -l'hiperactiu Ricard Colom- van integrar-se en la candidatura de l'Esquerra Independent de Castelló, formada pel PSAN i per independents. En una *Carta abierta a la izquierda revolucionaria*, el POUM lamentava la divisió existent i la progressiva desmobilització que ja s'estava produint en la militància de l'esquerra revolucionària i feia una crida a impulsar la convergència i la unitat perquè

després de l'u de març es fos capaç de començar a superar la incapacitat que estava demostrant l'esquerra radical d'intervenir políticament amb un mínim d'eficàcia.

Pel que fa a les eleccions municipals, el POUM únicament va participar a Sevilla, Alcalá de Guadaira i Dos Hermanas, en coalició amb la Lliga Comunista Revolucionària, i a Castelló i a Gandia, a les candidatures de l'Esquerra Independent. Per altra banda, front els referèndums estatutaris, la posició majoritària i oficial, però que no era compartida per tots els militants, fou la de cridar a l'abstenció, una postura que havia de manifestar el rebuig cap a uns Estatuts d'Autonomia que havien estat enormement retallats respecte a la redacció original i que, és clar, negligien l'autodeterminació.

En el decurs de l'any 1979 s'estava evidenciant, però, les enormes dificultats de mantenir una organització política, amb una militància que no creixia i davant d'un panorama que cada vegada era de desconcert més gran a les files de l'esquerra revolucionària. Quan el mes de maig del 1979 es va celebrar a Barcelona una reunió del Comitè Central es va analitzar la situació orgànica amb uns tons molt pessimistes, i fins i tot es va plantejar la possibilitat de la dissolució del Partit, alternativa que es va descartar per la voluntat bàsicament de la majoria de representats del Comitè Central. A desgrat d'això les diverses organitzacions locals varen anar cercant alternatives per poder fer més efectiva la seva intervenció. A Andalusia els militants de Sevilla varen participar activament en el naixement i evolució de l'anomenat *Frente Andaluz de Liberación*, mentre els companys valencians també es decantaven cap a alternatives popular-nacionalistes radicals al si de l'Esquerra Unida del País Valencià, que s'estava constituint. Per aquesta raó, quan es va plantejar la celebració de les primeres eleccions als Parlaments de Catalunya i d'Euskadi, convocades pel març del 1980, el POUM de Catalunya va participar a la coalició de BEAN-Unitat Popular i a un company d'Euskadi se li va oferir participar a la candidatura d'Herri Batasuna.

De fet pel que respecta a Catalunya fou la darrera campanya important a la que el POUM va participar. Hom va participar-hi pel fet que el BEAN es plantejava com a una plataforma unitària que aplegava, és cert, sectors del nacionalisme radical, al voltant de Lluís Mª Xirinachs, però també sectors obrers, com el Bloc Català de Treballadors, al voltant de Sánchez Carreté i d'un sector procedent del Partit del Treball, un col·lectiu d'obriers independents i el Partit Feminista de Lidia Falcón. I semblava que es tractava d'una plataforma que es

mantindria més enllà de les eleccions. El POUM va participar molt activament en tota la campanya electoral i també en el míting central de fi de campanya.

Però a partir d'aquest moment l'activitat va anar minvant. És cert que encara va aparèixer un número de "La Batalla" el mes de maig de 1980, però el Partit a Barcelona va anar minvant l'activitat cada vegada més, i el centre de gravetat de l'acció política semblava que es desplaçava cap el País Valencià. L'any 1981 encara van aparèixer dos exemplars d'una revista editada pel POUM valencià amb el nom de "L'Espurna", subtitulada "Revista antiautoritària, perifèrica i mediterrània". Era evident que des del 1974 s'havia fet molt de camí, però que les capacitats militants estaven exhaurides. La crisi del POUM no era un fenomen aïllat, reflectia la incapacitat social per vertebrar un projecte polític independent a l'esquerra del Partit Comunista. I el fenomen era d'abast europeu i generalitzat a totes les tendències ideològiques del moviment obrer.

Ningú no va prendre, però, cap iniciativa per tal de dissoldre oficialment el POUM. Ni quan uns anys més tard es va constituir la Fundació Andreu Nin, per tal de preservar la memòria històrica del moviment i fomentar el necessari debat polític. I això ha permès que quan s'ha seguit parlant del POUM, arran, per exemple, del documental sobre l'assassinat d'Andreu Nin, de Dolors Genovès, o de la més recent pel·lícula de Ken Loach, *Terra i Llibertat*, arreu segueixin apareixent militants que es reivindiquen del POUM, com si fos un partit encara existent o com si formés part d'una mena d'imaginari col·lectiu, inconcret i diàfan, que segueix, però, essent el punt de referència i l'esperança en un futur sense autoritarismes, ortodòxies ni opressions. Aquesta és, segurament, una de les funcions que per a molta gent encara segueix complint el record del POUM i de la seva història. És en aquest punt on la història es converteix en mite.